

Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas un LZA kopsēde par augstākās medicīniskās izglītības un veselības aprūpes problēmām Latvijā

Juris Salaks, Jānis Stradiņš

Profesora Paula Stradiņa 44. balva saskaņā ar LZA un Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja zinātniskās padomes lēmumiem tika piešķirta profesoram Fēlikssam Ungeram par Eiropas un Zinātņu un mākslu akadēmijas (*Academia Scientiarum et Artium Europaea*) izveidošanu un sniegto atbalstu Latvijas zinātnei. Balvas pasniegšanas ceremonija notika 2009. gada 15. oktobrī Rīgas Stradiņa universitātē, kurā norisinājās Latvijas Zinātņu akadēmijas Eiropas un Zinātņu un mākslu akadēmijas rudens kopsēde par tēmu "Augstākās medicīniskās izglītības un veselības aprūpes politika: izaicinājumi mūsdienā Latvijā".

Kopsēdes dalībnieku vidū bija ne tikai Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas istenie locekļi no Latvijas (J. Stradiņš, J. Ekmanis, M. Kūle, J. Volkolākovs, J. Vētra u. c.), bet arī Valsts prezidents Valdis Zatlers, veselības ministre profesore Baiba Rozentāle, Rīgas Stradiņa universitātes rektors profesors Jānis Gardovskis, Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktore Edīte Bērziņa, Austrijas vēstniece Latvijā H. Poppellere, kā arī daudz lūgtu viesu.

Pirms Stradiņa balvas pasniegšanas Eiropas un Zinātņu un mākslu akadēmijas prezidentam profesoram Fēlikssam Ungeram akadēmiķis Jānis Stradiņš teica runu: "Īsos *laudatio* vārdos vēlos šo auditoriju iepazīstināt ar profesoru Fēlikssu Ungeru. Fēlikss Ungers ir kardiokirurgs, viens no šīs nozares celmlaužiem Centrāleiropā, slavenās Vīnes Universitātes audzēknis, Paracelza universitātes kardiokirurgijas klīnikas direktors Zalcburgā, Budapeštas, Timišoaras, Tokijas, Marburgas un Rīgas Stradiņa universitātes goda doktors (ar 1. numuru), arī LZA ārzemju loceklis (kopš 1992. g.). Viņš ir arī pazīstams kā Eiropas Zinātnes un mākslu akadēmijas dibinātājs un tās prezidents kopš dibināšanas. Šī akadēmija ir dibināta gandrīz pirms 20 gadiem, 1990. gada 7. martā, tajā iekļauti 1300 locekļi no 58 valstīm, tostarp daudzi Nobela prēmijas laureāti arī pāvests Benedikts XVI. Tās goda protektori ir Austrijas Republikas, Slovākijas, Slovēnijas, Grieķijas prezidenti, Spānijas

karalis Huans Karloss I, Beļģijas karalis, arī H. Kols, V. Havelis, V. Gencs, Ž. Santērs, R. Prodi (protektori kļūst par goda senatoriem pēc valsts pilnvaru termiņa beigām).

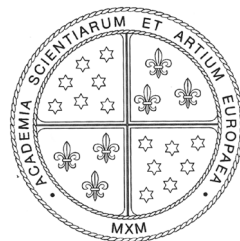
Ungera akadēmija bija viena no pirmajām ārzemju akadēmijām, kas nodibināja oficiālus kontaktus ar atjaunināto Latvijas ZA. 1991. g. aprīlī, vēl pirms Latvijas neatkarības faktiskas atgūšanas – Ungers pats daudzkārt ieradās Latvijā, ar viņa atbalstu 1993. g. organizēja I Baltijas jūras valstu Kardioloģiskā kongresu Rīgā, institūtu *Eurolat*, 4 starptautiskus simpozijus. Fēliksa Ungera vārdā nosaukta Eiropas ZMA Latvijas balva – t. s. Fēliksa balva, ko F. Ungers piešķir par EZMA un saviem personiskajiem līdzekļiem kopš 2001. gada. Ar viņa gādību 14 Latvijas zinātnieki ievēlēti EZMA; šo nacionālo delegāciju man ir gods vadīt kopš tās izveidošanas 1993. gadā. EZMA goda protektore (tagad Akadēmijas senatore) bijusi bij. Latvijas Valsts prezidente Vaira Viķe-Freiberga, kopš šodienas arī pašreizējais Valsts prezidents Valdis Zatlers.

Rodas jautājums, kādēļ profesoram Ungeram tā interesē Latvija un viņš tai simpatizē? Skaidrojums ir vienkāršs, bet ne triviāls: viņš ir cēlies no ļoti senām Livonijas dzimtām – Livenu un Ungernu-Šternbergu dzimtām. Savas saknes viņš meklē jau 13. gs. Viņš ir tiešs Latvijas vēsturē pazīstamā lībiešu karaļa Kaupo pēcnācējs. Kaupo vecāko meitu apprecējis Johans fon Šternbergs, saukts par Ungāru (Ungernu). Kaupo pēcteči vīriešu līnijā saucās Liveni, kam piederēja Turaida un Krimulda, bet meitas līnijā Ungerniem-Šternbergiem piederēja Madliena, Meņģele, Aderkaši, Ogres novads. Starp citu, Madlienas vārdu devis Ungernu ciltstēvs savas svaines – Kaupo jaunākās meitas – neprecētās Magdalēnas piemiņai, jo viņas godam celta Magdalēnas baznīca (viņu Livonijā cildināja kā svētīgo). Dzimtas zars, no kura cēlies prof. Fēlikss Ungers, 16. gs. pārcēlies no Latvijas uz Centrāleiropu, Austriju, jo viņi palika katoļi, nepieņemot luterānismu. Un te akcentējams zīmīgs moments: EZMA ģerboņi ir ietverti abu senās Livonijas dzimtu ģerboņi – Ungerna-Šternberga septiņas zvaigznes un Livena trīs lilijas. Tātad prestižās EZMA ģerbonis veidojies no Livonijā rezidējošo bruņinieku dzimtu ģerboņiem, un tā atkal ir viena Latvijas sasaiste ar Eiropu, ar Rietumiem. Kareivīgā *Drang nach Osten* vietā mūsdienās ir miermilīgs mums tīkams Ungera *Drang nach Osten*.

Prof. Ungers jau ir Bilrota balvas, Purkinje medaļas, Karla Rennera balvas laureāts, un šodien viņam tiek pasniegta Paula Stradiņa balva – Asklēpija statuete – kā izcilam mediķim, zinātnes organizatoram un mecenātam. Tā ir neliela Latvijas pateicība par to, ka prof. Ungers centās neatkarību atguvušo Latviju ievest vecajā Eiropā vēl tajos gados, kad Latvija vēl nebija ne EP, ne ES locekle. Šo balvu piešķir Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs un arī LZA par devumu Eiropas medicīnai, par Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas dibināšanu un nepārtrauktu vadīšanu sakarā ar akadēmijas pastāvēšanas 20 gadu jubileju, par morālu un finanšu palīdzību Latvijas zinātnēi tās smagajos gados. Paldies par visu to!"

EZMA prezidents F. Ungers pasniedz Latvijas Valsts prezidentam Valdim Zatleram EZMA protektora diplomu

OMNIA BONA FAUSTA FELICIAQUE
AD SOLEMNIA NATIVITATIS DOMINI NOSTRI
ET AD PRIMORDIA ANNI SALUTIS

FELIX UNGER
Praeses

Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas ģerbonis, kurā ietverts krusts un Līvenu un Ungernu-Šternbergu dzimtu ģerboņi

Fēlikss Ungers saņem Paula Stradiņa balvu. Pasniedz Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktore Edīte Bērziņa un LZA Senāta priekšsēdētājs Jānis Stradiņš

Pēc akadēmiķa J. Stradiņa runas sekoja balvas un diploma pasniegšana profesoram Fēlikssam Ungeram. To pasniedza LZA Senāta priekšsēdētājs, akadēmiķis Jānis Stradiņš un Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktore Edīte Bērziņa.

P. Stradiņa balvu ir veidojis tēlnieks Jānis Strupulis. Tā ir divpusējs 24, 5x10 cm liels bronzas reljefs. Aversā redzams mītiskais sengrieķu dievs Asklēpijs un čūska, kas apvijusies ap viņa zizli, lejā ir teksts *Praemium Pauli Stradini*. Reversa augšdaļā Paula Stradiņa portrets profilā, ko lokveidā apvij teksts *Museum Historiae Medicinae Pauli Stradini nominatum*, lejasdaļā medicīnas simbols – čūska. Reversa vidusdaļā iegravēts laurēta vārds un gadskaitļi, zemāk – atbilstoša prātula latīņu valodā. Balvu pasniedza kopā ar diplomu, kurā latīņu valodā rakstīts:

QUOD BONUM FAUSTUM FELIX FORTUNATUMQUE SIT

SUB AUCTORITATE NOSTRA COMMUNI
JĀNIS STRADIŅŠ
DOCTOR CHEMIAE HABILITATUS PROFESSOR
SODALIS ORDINARIUS ACADEMIAE SCIENTIARUM LATVIENSIS
PRAESES SENATUS ACADEMIAE SCIENTIARUM LATVIENSIS
ET
EDĪTE BĒRZIŅA
DIRECTOR PAULI STRADINI MUSEI HISTORIAE MEDICINAE
DECRETO CONSILII MUSEI HISTORIAE MEDICINAE
HONORATISSIMUM AC CLARISSIMUM
FELIX UNGER
PROFESSOREM UNIVERSITATIS
DOCTOREM HONORIS CAUSA
PRO MERITIS SUIS VALDE MAXIMIS
IN ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM EUROPAEA INSTITU-
ENDA
NEC NON
IN SCIENTIA LATVIENSE FOVENDA
PRAEMIO PAULI STRADINI
AFFICIMUS ET NOMEN HONORESQUE IURA ET PRIVILEGIA
DECERNIMUS ET IN EIUS REI FIDEM HOC DIPLOMA
MUSEI SIGILLO MUNITUM ATQUE SUBSCRIPTUM DAMUS
DATUM RIGAE, DIE XV MENSIS OCTOBRIS ANNO DOMINI MMIX

Profesors Fēliks Ungers pateicības runā augstu novērtēja pagodinājumu, kas viņam tika izrādīts, pasniedzot Paula Stradiņa balvu. 2010. gada martā Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmija svin savu 20. gadadienu, bet sadarbība ar LZA ir tikai par vienu gadu isāka. Šī balva, kas tiks novietota goda vietā Akadēmijas bibliotēkā Zalcburgā, būs apliecinājums esošai un arī turpmākai veiksmīgai sadarbībai.

Svinīga kopsēde neaprobežojas ar Paula Stradiņa balvas pasniegšanu. To ievadīja profesora Fēliksa Ungera akadēmiskā runa "Eiropas veselības aprūpes tirgus koncepcija". Tālāk sekoja Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas aizbildņa diploma pasniegšana Valsts prezidentam Valdim Zatleram. Sēdes turpinājumā notika Fēliksa balvu pasniegšana. Šīs balvas EMZA sadarbībā ar LZA piešķir reizi trīs gadus. Tā kā balvas iedibināja EZMA prezidents profesors F. Ungers, tad kopš pašiem pirmsākumiem šie apbalvojumi tika neoficiāli nosaukti par Fēliksa balvām. EZMA Eiropas lielā balva tika pasniegta profesoram Jānim Vētram par ieguldījumu modernās augstākās medicīniskās izglītības attīstībā Latvijā pēc neatkarības

atgūšanas, bet mazās veicināšanas Fēliksa balvas tika piešķirtas filozofijas doktoram Raivim Bičevskim un medicīnas doktoram Arvidam Irmejam.

Akadēmiju kopsēdi – ziņojumu daļu – ievadīja tālaika veselības ministres profesores B. Rozentāles runa, kurai sekoja LR Augstākās izglītības padomes priekšsēdētāja prof. J. Vētras referāts par medicīniskās un veselības aprūpes speciālistu izglītības pieredzi un perspektīvām Latvijā. Ziņojumu par veselības aprūpes strukturālām reformām Latvijā sniedza prof. Ģ. Briģis un Bērnu klīniskās slimnīcas direktors Dz. Mozģis. Pasākumu noslēdza RSU rektora akadēmiķa J. Gardovska plaša runa un jaunās pianistes Lienas Circenes koncerts jaunajā, modernajā Rīgas Stradiņa Universitātes aulā uz jaunā koncertflīģeļa.

Profesors Ungers pasniedza EZMA izstrādātu dokumentu "Eiropas veselības aprūpes tirgus koncepcija" Latvijas Valsts prezidentam V. Zatleram un ministrei B. Rozentālei, uzsverot, ka šis dokuments nesēn ir ticis iesniegts ES Veselības un patērētāju aizsardzības komisārei A. Vasilijai un EK viceprezidentam G. Ferhoigenam. Nepieciešams, lai arī Latvijā ikviens paturētu prātā koncepcijas devīzi "*Health is Wealth*" (veselība ir bagātība) un rūpētos par savu veselību arī profilaktiski, atceroties, ka ārstēšanās maksās dārgi.

Sīkāku ziņojumu par EZMA un LZA kopsēdi sniegusi LZA prezidenta J. Ekmaņa padomniece *Dr. geogr.* Anita Draveniece (Latvijas Vēstnesis, 2009. g. 20. okt.), bet izsmēlošu pārskatu par Ungera akadēmiju un tās saistību ar Latviju (sakarā ar EZMA 20 gadu jubileju) – EZMA Latvijas delegācijas vadītājs J. Stradiņš LU 68. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē 2010. gada 25. janvārī (viņa raksts iesniegts publicēšanai izdevumā "LU Raksti. Zinātņu vēsture un muzejniecība", A. Viksnas redakcijā).